

~~18~~ 91

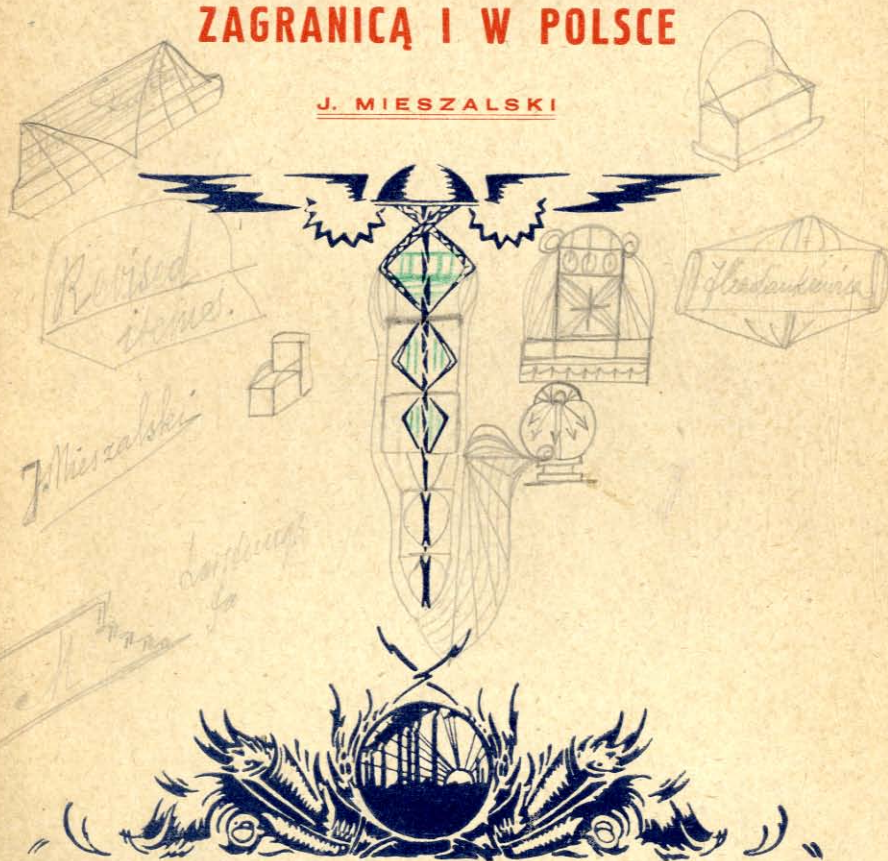
Rzędzi

ROK V

TOM 38

**WPŁYW WZROSTU BUDŻETÓW
NA OBCIĄŻENIE DOCHODU SPOŁECZNEGO
ZAGRANIĄ I W POLSCE**

J. MIESZALSKI

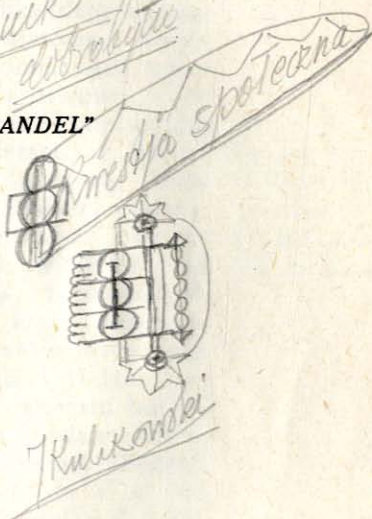
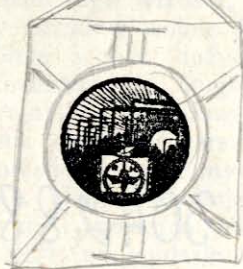


**BIBLIOTEKA EKONOMICZNA
TYGODNIKA
PRZEMYSŁ I HANDEL**

J. MIESZALSKI

**WPŁYW WZROSTU BUDŻETÓW
NA OBCIĄŻENIE DOCHODU SPOŁECZNEGO
ZAGRANICĄ I W POLSCE**

Odbitka z tyg. „PRZEMYSŁ i HANDEL”
zeszyt 18/1929



NAKŁADEM TYGODNIKA
PRZEMYSŁ i HANDEL
WARSZAWA, ELEKTORALNA 2
1929

Taxable capacity

F.B.
The maximum of index numbers

Wskaznik dobowy

W. Fabiński
Economic entrapment
Economica pura

Kulicowski

F. Borkowski



Taxable Capacity

1.100

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA
im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku



FUW0248885

304288



Druk. M. S. Wojsk. Warszawa, Przejazd 10.

W OSTATNICH czasach, latach likwidacji wstrząsnień, wywołanych wojną światową, jednocześnie ze wzrostem zadań, spełnianych przez państwo, zwiększyły się i wydatki państwowe. Ten wzrost uwydatni się szczególnie, jeżeli porównamy obecne budżety państwowe z budżetami w latach, bezpośrednio poprzedzających wojnę światową. Poza ogólnymi przyczynami tego wzrostu, budżety państw, które przyjmowały udział w wojnie światowej, zwiększyły się szczególnie wobec dużych wydatków na amortyzację i oprocentowanie długów, zaciągniętych na prowadzenie wojny, na odbudowę kraju i zniszczonych przez działania wojenne warsztatów pracy oraz na zaopatrzenie inwalidów wojennych i rodzin poległych wojskowych. Jako ilustrację wzrostu budżetów przedwojennych i powojennych podaję liczby z lat: 1913/14 i 1925/26: wydatki Wielkiej Brytanii wzrosły w tym czasie z £ 7.359 miljn. do £ 31.265 miljn., a więc czterokrotnie, wydatki Francji z £ 8.251 miljn. do £ 15.319 miljn., t. j. prawie dwukrotnie¹⁾.

Żeby pokryć zwiększone wydatki państwo musi szukać coraz to wydatniejszych źródeł dochodów. W związku z tem bardzo żywotnem staje się rozstrzygnięcie zagadnienia, z jakich źródeł państwo ma

*Przyczyny wzrostu
budż. po wojnie:*

- 1) długi
- 2) odbudowa
- 3) renty inwalidów

¹⁾ P. „Przemysł i Handel” zes. 6/1929 — J. Mieszalski: „Wzrost budżetów zagranicą i w Polsce”.

czepać swe dochody na zwiększone potrzeby i w jakiej formie je uzyskiwać.

Wzrost budżetów po wojnie spowodował zwiększenie ciężarów podatkowych, przyczem to zwiększenie było szczególnie dostrzegalne i odczute w tych państwach, w których zmniejszyły się siły podatkowe ludności, zredukowała się wytwórczość, oraz zmniejszył się dochód narodowy. Tylko niektóre państwa pozaeuropejskie w wyniku wojny otrzymały impuls dla rozwoju ekonomicznego, tak, iż nawet zwiększone wydatki państwowe były pokryte przy stosunkowo małym odczuciu przez ludność wzrostu ciężaru podatkowego.

Wiemy, że zasadniczym źródłem, na którym opiera się dochód państwa, jest dochód społeczny.

Jakie czynniki wpływają na wysokość dochodu społecznego? Przeważają wysokość majątku narodowego i liczba ludności, następnie wydajność pracy, rozwój ekonomiczny kraju, tętno życia gospodarczego, poziom techniki, proces kapitalizacji, procenty od kapitałów, ulokowanych zagranicą, przekazy emigrantów, dochody z turystyki i t. d.

Dochód społeczny jest tem większy, im większa część majątku narodowego wprowadzona jest do procesu produkcyjnego, im wyższa jest technika produkcji i im większa jest kapitalizacja. W obecnej dobie przy kształtowaniu się dochodu społecznego sama wysokość majątku narodowego nie odgrywa tak wielkiej roli, jak dawniej. Ulepszenia techniki produkcji mają obecnie doniosłe znaczenie; niejednokrotnie przy tym samym kapitale po zastosowaniu ulepszeń produkcji można osiągnąć daleko większy dochód niż przed wprowadzeniem tych ulepszeń.

Zatem przy stosunkowo mniejszej sumie wciągniętego do pracy produkcyjnej majątku narodowego można uzyskać nawet większy dochód społeczny.

Jak się kształtowała wysokość dochodu społecznego w kilku państwach europejskich przed wojną i obecnie, przedstawia poniższe zestawienie:

		Dochód społeczny miljn. £	Ludność miljn.	Dochód społeczny na głowę ludności £	Wzrost do- chodu spo- łecznego w porównaniu z 1913/14 r. %
Francja . .	{ 1913	64.500	39·6	1.628	16
	{ 1926	75.600	40·0 +	1.890	
Niemcy . .	{ 1913/14	91.160	64·9	1.404	41
	{ 1927/28	127.200	64·0 -	1.987	
Włochy . .	{ 1913/14	34.400	34·6	994	21
	{ 1925/26	46.800	38·7 +	1.209	
W. Brytania	{ 1913/14	97.875	46·5	2.104	82
	{ 1926/27	174.000	45·2 -	3.849	
Polska . .	1927/28	20.000	29·5	678	—

to jest tylko ilustracja

Dochód społeczny w tych państwach w ostatnich latach w porównaniu z 1913/14 r. zwiększył się zarówno w liczbach bezwzględnych, jak i na głowę ludności: w Niemczech o 41%, we Włoszech o 21%, we Francji o 16%. Wzrost ten—poza ogólnymi czynnikami, wpływającymi na wysokość dochodu społecznego—w pewnej mierze został wywołany również spadkiem wartości złota w porównaniu z latami przedwojennymi¹⁾. Widzimy przeto, jak się zresztą należało spodziewać, że wzrost budżetów w tych państwach znajdował pokrycie w zwiększonym dochodzie społecznym.

*rtacnie
niecałkowite*

Ponieważ dochody państwowe mają główne swe źródło w dochodzie społecznym, przedewszystkiem wypadnie zastanowić się nad zagadnieniem obciążenia tego dochodu.

¹⁾ Prof. Głębiński podaje kwoty dochodu społecznego w wymienionych państwach na głowę ludności, które przeliczam na złote:

	Dochód społeczny na głowę ludności:	
	1914	1920
Francja . .	1.646	2.358
Niemcy . .	1.299	—
Włochy . .	997	1.157
W. Brytania	2.163	3.960

*artykuł Ryniawowski
w Przeglądzie Gosp.
z 11, 12/1930r.*

Zagadnienie obciążenia ludności podatkami było już oddawna przedmiotem badań. Obliczenia takie były, na przykład, przeprowadzane kilkakrotnie w ostatnich kilkudziesięciu latach przy badaniach porównawczych obciążenia ludności Wielkiej Brytanji i Irlandji.

Badania obciążenia podatkowego przeprowadzane są dla celów reformy podatkowej i finansowej oraz dla wyjaśnienia wysokości obciążenia poszczególnych grup ludności¹⁾, wreszcie przy ustalaniu finansowego przygotowania państw do prowadzenia wojny. Badania takie przeprowadzają również dla określenia ciężaru opodatkowania w danym kraju, jako całości, w porównaniu do innych państw, co ma np. miejsce, prócz badań naukowych, przy regulowaniu zobowiązań międzynarodowych lub finansów państw związkowych.

Na wysunięcie zagadnienia obciążenia podatkowego i na należyte postawienie tej sprawy wpłynęła wojna światowa, której skutki spowodowały dużo zmian w życiu politycznym i gospodarczym państw. Ponieważ żadne państwo nie było finansowo przygotowane do tak długiej wojny, więc zasoby, które te państwa posiadały — czy w kieszeniach ludności w formie rezerwy podatkowej, czy też w formie ukrytych czy jawnych funduszy (np. fundusz wojenny Rzeszy Niemieckiej podniesiono w 1911 r. do 155 miljn. mk. zł.), prędko się wyczerpały. To też państwa dla sfinansowania wojny musiały się odrazu uciec do źródeł pozabudżetowych, a więc do pożyczek i do emisji biletów. Zwykle źródła dochodów państwowych nie tylko nie wystarczyły na prowadzenie wojny, ale nawet nie pokrywały, jak np. we Francji, normalnych wydatków administracji. Większość państw wojujących weszła na drogę zwiększenia podatków dopiero w końcu wojny; w czasie trwania działań wojennych jedynie w Wielkiej Brytanji i Stanach Zjednoczonych wpływy podatkowe pokrywały pokazałą część wydatków. W wyniku wojny dokonały się

¹⁾ Trudność określania ciężaru podatkowego wewnątrz państwa komplikuje się kwestją przeliczenia ciężaru podatkowego.

również głębokie przeobrażenia gospodarcze, które spowodowały w państwach, ekonomicznie nierozwiniętych — upadek gospodarstwa narodowego. Nastąpiły też przegrupowania w podziale majątku narodowego nie tylko pomiędzy poszczególnymi państwami (zmiany terytorjalne, zniszczenia wojenne, oddanie floty), ale i pomiędzy poszczególnymi grupami społecznymi w obrębie danego państwa. Nadto po wstrząśnieniach wojennych i po zdemobilizowaniu armij zaczęły odgrywać wielką rolę zagadnienia socjalne. Wszystko to naprowadzało na myśl zrewidowania systemów podatkowych i badania ciężarów opodatkowania.

W ostatnich latach w szeregu państw, jak: w Niemczech, Francji, Stanach Zjednoczonych, badano ciężary podatkowe wobec prowadzonych kampanij przeciw przeciążeniu podatkami bezpośrednimi zamożnych sfer. Sfery te wskazywały, iż nadmierne obciążenie prowadzi do zmniejszenia kapitalizacji i osłabienia chęci oszczędzania.

Jak zaznaczyłem wyżej, problem obciążenia ludności może być nie tylko zagadnieniem, dotyczącym danego państwa, ale i zagadnieniem o charakterze międzynarodowym. Zagadnienie określenia siły płatniczej i obciążenia w państwach, biorących udział w wojnie światowej, było przedmiotem badań przy ustalaniu wysokości spłat zarówno z tytułu długów wojennych międzysojuszniczych, jak i odszkodowań wojennych. Przy określaniu wysokości rat długów międzysojuszniczych Francji zagadnieniem obciążenia ludności interesowali się jej wierzyciele — Anglja i Stany Zjednoczone. Jako drugi przykład nadania zagadnieniu obciążenia charakteru międzynarodowego podam badania obciążenia Niemiec przez Komisję Odszkodowań. Niemcy, prowadząc wojnę prawie wyłącznie na obcym terytorjum, nie miały potrzeby wydawać dużych sum na odbudowę kraju, jak inne państwa, np. Francja i Belgja, na których terenie toczyły się działania wojenne. Budżety niemieckie nie są również obciążone wydatkami na długi wojenne zagraniczne, gdyż izolacja

i zmniejszenie moralności podatko

*no krajnik
dobrobytu*

Niemiec podczas wojny nietylko nie pozwalała na zaciąganie długów zagranicznych, lecz Niemcy musiały jeszcze pożyczać swym sojusznikom. Wewnętrzne wojenne długi Niemiec zostały w znacznej części umorzone w latach: 1922 i 1923 — przez deprecjację marki. To też odszkodowania wojenne, jakie płacą Niemcy, poza celami reparacyjnymi, musiały skompensować brak w budżecie większych wydatków na odbudowę ¹⁾ oraz na umorzenie długów wojennych, tak silnie ciężących na budżetach Wielkiej Brytanji, Francji i Belgji, i przez to odpowiednio zwiększyć obciążenie ludności; wyrazem tego jest art. 233 Traktatu Wersalskiego, postanawiający, że obciążenie w Niemczech nie powinno być mniejsze niż w innych państwach, reprezentowanych w Komisji Odszkodowań. Mniej więcej taki sam przepis ustalony jest dla Austrii w art. 179 Traktatu w St. Germain. Ma to duże znaczenie w obecnej dobie silnego współzawodnictwa gospodarczego i politycznego państw, gdyż obciążenie ludności wpływa również na koszty produkcji i na obrót towarowy.

Omówiliśmy wyżej, w jakich wypadkach i w jakim celu bada się obciążenie podatkowe.

A teraz przejdę do tych przymusowych świadczeń publicznych, obciążających dochód społeczny, które traktować będę jako obciążenie podatkowe. Do takich przymusowych świadczeń publicznych należy zaliczyć: daniny publiczne komunalne i państwowe, a więc: podatki bezpośrednie, pośrednie, cło, opłaty stemplowe i daniny pokrewne, oraz monopole państwowe. Do świadczeń tych również zaliczam wpływy z tych danin, których nie zarachowuje się na dochód budżetowy, lecz które są bezpośrednio używane na określone cele ²⁾. Do świadczeń przymusowych nie zaliczam

¹⁾ Francja przez intensywne prowadzenie odbudowy w zniszczonych przez wojnę departamentach miała duże deficyty budżetowe.

²⁾ Na przykład we Francji dochód z podatku spadkowego, z monopolu tytoniowego i niektóre inne dochody wpływają bezpośrednio do t. zw. Kasy Amortyzacyjnej na wykup i oprocentowanie bonów obrony narodowej.

dochodów z majątków i przedsiębiorstw państwowych ¹⁾ oraz dochodów od kapitałów państwowych i dochodów administracyjnych.

Do obciążenia żadnego z państw nie włączono świadczeń społecznych, przeto nie będę i dla Polski dodawać tych świadczeń do obciążenia, aby móc porównać obciążenia dochodu zagranicą i u nas.

Przechodząc do wysokości obciążenia dochodu społecznego, skonstatujemy, że na pokrycie zwiększonych budżetów musiała być pobrana większa niż przed wojną część dochodu społecznego, z tego względu, iż wzrost budżetów postępował szybciej od wzrostu dochodu społecznego. Jak szybko postępował wzrost budżetów wykażę na przykładzie Wielkiej Brytanji, która w okresie od 1913/1914 r. do 1925/26 r. kilkakrotnie zwiększała obciążenie podatkowe.

Zagadnienie wzrostu obciążenia podatkowego w Wielkiej Brytanji po wojnie, w porównaniu z okresem przed wojną światową, było przedmiotem badań specjalnie utworzonego przez Ministra Finansów Snowden'a komitetu pod przewodnictwem lorda Colvin'a. Dane, opublikowane w 1927 r., wykazują znaczny wzrost opodatkowania w porównaniu z latami przedwojennymi.

Wysokość obciążenia podatkowego w Wielkiej Brytanji wynosi (w %-ach dochodu):

Roczny dochód £	Obciążenie dochodów niefundowan.:		Obciążenie dochodów w połowie fundowanych, w połowie niefundowanych:	
	1913/14	1925/26	1913/14	1925/26
100	5.4	11.9	6.6	13.0
200	4.0	10.2	5.3	11.3
500	4.4	6.2	7.1	8.4
1.000	5.2	11.0	8.3	14.4
2.000	4.9	15.2	8.4	19.3
5.000	6.7	23.2	9.6	26.5
20.000	8.3	37.5	13.0	48.7

¹⁾ Niezaliczenie do danin publicznych dochodów monopolistycznych przedsiębiorstw państwowych kompensuje się zaliczeniem do tych danin całkowitych wpływów z monopolów państwowych, które prócz opłat monopolowych i podatków mieszczą w sobie również czyste zyski z wykonywania przedsiębiorstwa monopolowego.

dlaczego?

w B.S.H.

Widzimy zatem, iż opodatkowanie niższych grup dochodów wzrosło w dwójnasób, w wyższych grupach czterokrotnie i wyżej.

E. Seligman w swej pracy „Studies in Public Finance” podaje następujące dane, dotyczące obciążenia podatkowego na głowę ludności w stosunku procentowym do dochodu społecznego:

	1910/11	1913/14	1918/19
Stany Zjednoczone Am.	7·7	6·6	10·0
Wielka Brytania	9·9	11·2	23·9
Francja	14·9	14·1	12·4
Niemcy	7·9	10·5	17·4

Liczyby te jednak, zdaniem Seligmana, nie dają wyczerpującego obrazu obciążenia, gdyż nie tylko wysokość obciążenia dochodu społecznego charakteryzuje właściwy ciężar obciążenia; dużą rolę odgrywa bowiem i rodzaj obciążenia. Seligman uważa, że im większe znaczenie mają w państwie podatki pośrednie, tem obciążenie podatkowe jest więcej odczuwane przez ogół płatników. W krajach, gdzie większość dochodów stanowią podatki bezpośrednie, obciążenie małych dochodów jest mniejsze od obciążenia większych dochodów. Zachodzi to nie tylko wskutek progresywnego podatku dochodowego, ciążącego szczególnie na większych dochodach, ale i wskutek płacenia przez sfery zamożniejsze również podatków od kapitałów i spadków, których nie płacą mniej zamożni płatnicy. Jednak Seligman ostrzega przed zbyt pośpiesznym i nieogłędnym wyciąganiem wniosków z dociekań nad ciężarem obciążenia podatkami bezpośrednimi w przeciwstawieniu do obciążenia podatkami pośrednimi, gdyż prowadzić to może do postawienia fałszywych wniosków.

Podane niżej zestawienie porównawcze dochodu społecznego z dochodem państwa i samorządów z danin publicznych i monopolów popiera twierdzenie, iż na pokrycie zwiększonych potrzeb musiała być użyta większa niż dawniej część dochodu społecznego.

Należy zaznaczyć, że dochód z danin publicznych i monopolów stanowi przeważającą część dochodów państwa. Dla charakterystyki znaczenia dochodów z danin publicznych łącznie z monopolami podam, iż dochody z danin i monopolów stanowią we Francji 89% ogółu dochodów budżetowych państwa, we Włoszech 68%, w Czechosłowacji 89%, w Polsce 84%.

J. Michalski.

Należy stwierdzić, iż dochód społeczny nie da się ściśle obliczyć, a obrachunek może być zrobiony tylko z pewnem przybliżeniem. To też obliczone przez różnych autorów obciążenia dochodu społecznego różnią się nieco między sobą.

Te różnice należy przypisać różnym metodom pracy. Z uwagi na powyższe zastrzeżenia wyciąganie wniosków z sumy dochodu społecznego i procentowego obciążenia tego dochodu muszą być dokonywane z wielką ostrożnością. W żadnym jednak razie kwoty dochodu społecznego i obciążenia nie mogą być wyłącznym kryterjum dla określania potencjalnej możliwości opodatkowania.

		Dochód społeczny		Obciążenie dochodu społecznego z tytułu danin państwowych i samorządowych oraz monopolów	
		w milionach złotych		w %-ach	
Francja	{ 1913	64.500	8.937	13·8	
	{ 1926/27	75.600	17.807	23·4	
Niemcy ³⁾	{ 1913/14	91.160	10.388	11·4	
	{ 1927/28	127.200	29.362	23·1	
Włochy	{ 1913/14	34.400	4.512	13·1	
	{ 1925/26	46.800	8.348	17·8	
W. Brytania	{ 1913/14	97.875	11.118	11·3	
	{ 1926/27	174.000	35.926	20·6	
Rosja (ZSRR)	{ 1913	78.525	9.074	11·5	
	{ 1927/28 ³⁾	78.525	9.074	13·8	
Polska ¹⁾	1927/28	20.000	2.794 ⁴⁾	13·9 ²⁾	

¹⁾ Dochód z danin samorządowych na podstawie obliczeń P. Michalskiego ustalono na zł 427·3 miljn. Dla orientacji podam, iż Dr. M. Jaroszyński określa wysokość budżetów komunalnych na 1927/28 r. w wydatkach na sumę zł 757 miljn. Znaczną różnicę między wydatkami komunalnymi a dochodami komunalnymi z danin objaśniłbym okolicznością, iż od 15 do

Dochody państwowe na celach polskich przed wojną — patrz GUS, wiad. statyst.

Widzimy, iż obciążenie dochodu społecznego daninami wzrosło znacznie w czasach ostatnich w porównaniu z okresem przedwojennym; we Francji udział pobieranego na podatki dochodu społecznego w latach obecnych w porównaniu z przedwojennymi zwiększył się prawie o $\frac{2}{3}$, w Wielkiej Brytanji w tymże czasie również prawie o $\frac{2}{3}$.

Widzimy również z tej tablicy, iż procent dochodu społecznego, pobieranego u nas, w Polsce, na daniny publiczne, wynosi tylko 13·9%, podczas gdy we Fran-

20% dochodów komunalnych stanowią dochody z przedsiębiorstw i majątków (według obliczeń J. Strzeleckiego).

²⁾ Według obliczeń Prof. Głabińskiego wydatki państwowe w procencie dochodu społecznego wynosiły w 1920/21 r.: we Francji 31·5%, w Niemczech 38·4%, we Włoszech 21·8%; przy porównywaniu procentu obciążenia dochodu społecznego daninami z procentowym udziałem wydatków w tymże dochodzie, należy pamiętać, że z jednej strony w tablicy wykazano tylko daniny i monopole, a więc nie wszystkie dochody, z drugiej strony, że wydatki w latach 1920—21, latach odbudowy kraju i likwidacji wstrząszeń wojennych, były w wielu państwach wojujących wyższe od dochodów.

³⁾ Obciążenie dochodu społecznego odnośnie Niemiec należy traktować z rezerwą, wobec udawadniania przez Niemcy swego nadmiernego obciążenia w celu obniżenia rat odszkodowań wojennych, odnośnie Z. S. R. R. — wobec politycznego charakteru podatków.

⁴⁾ Obliczenia wysokości danin publicznych i monopolów w 1927/28 r. dokonalem w sposób następujący (w miljn. zł):

Dochody budżetowe państwa:	
rzeczywiste dochody z danin publicznych . . .	1.494·5
„ „ z monopolów państwowych . . .	796·6
preliminowane w budżetach innych ministerstw	
opłaty o charakterze danin publicznych (opłaty za paszporty 5·7, statystyczne 2·1, sądowe 32·0)	41·8
Dochody pozabudżetowe o specjalnem przeznaczeniu:	
rzeczywiste dochody z podatku od lokali:	
Fundusz Kwaterunku Wojskowego 7·9	
Państwowy Fundusz Rozbud. Miast 16·0	23·9
Wpływ faktyczny z podatku przemysłowego:	
na szkoły zawodowe 8·4	
na izby handlowo-przemysłowe 1·6	10·0
Daniny samorządowe	427·3
Razem daniny państwowe i samorządowe	2.794·1

cji 23·4%, w Niemczech 23·1%, w Wielkiej Brytanji 20·6%, we Włoszech 17·8%, i że zatem obciążenie podatkami dochodu społecznego jest u nas niższe niż w szeregu innych państw.

Przy określeniu rozmiaru rzeczywiście odczuwanego przez poszczególne grupy społeczne ciężaru opodatkowania należałoby również wziąć na uwagę budowę budżetu rozchodowego. Mianowicie, ponieważ państwo wydaje normalnie te same kwoty, które pobrało z podatków, jest rzeczą ważną dla określenia ciężarów podatkowych stwierdzić, jaka grupa ludności korzysta najwięcej z wydatków budżetowych, czyli jakiej grupie i w jakiej mierze państwo jakby zwraca w formie różnych świadczeń pobrane podatki. Należy zaznaczyć, iż wśród czynników, określających potencjalną możliwość obciążenia danego kraju lub grupy społecznej podatkami wszelkiego rodzaju, winno być wzięte na uwagę narówni z wysokością dochodu społecznego i jego podziałem — również przeznaczenie sum, pobieranych od ludności z podatków, a nadto psychologia podatkowa płatników i forma pobierania podatków. Jednak analiza budżetu rozchodowego pod kątem zagadnień obciążenia ludności była poruszana tylko w literaturze, lecz nie była przedmiotem szczególnych badań.

O faktycznej wysokości obciążenia ludności daninami i jego ciężarze decyduje nie bezwzględna liczba płaconych jednostek pieniężnych, ale i okoliczność, jaka suma dochodu pozostaje społeczeństwu po opłaceniu wszystkich podatków.

Pozostałość tego dochodu ilustruje poniższe zestawienie (w zł):

	Przypada na głowę ludności: dochodu społecznego	wszystkich danin	Pozostaje na głowę ludności po opła- ceniu danin
W. Brytanja 1926/27	3.849	794	3.055
Francja . . 1926/27	1.890	445	1.445
Niemcy . . 1927/28	1.987	458	1.529
Włochy . . 1925/26	1.209	216	993
Polska . . 1927/28	678	94	584

wolny dochód

Dane powyższe stwierdzają, iż po opłaceniu wszystkich podatków u nas pozostaje na jednego mieszkańca mniejszy dochód niż w krajach bogatszych. Nic w tem dziwnego, gdyż skoro dochód społeczny jest u nas kilkakrotnie mniejszy, to, oczywiście, i dochód, który pozostaje po opłaceniu podatków, też musi być odpowiednio mniejszy niż w krajach o dużym dochodzie społecznym. Jednakowe procentowo obciążenie daniami tak w kraju o niskim dochodzie społecznym, jak i o wysokim dochodzie— est silniej odczuwane w państwie o niskim dochodzie społecznym; obciążenie pewnym procentem dochodu fundowanego jest mniej odczute niż takie same obciążenie dochodu niefundowanego. Ostrze tego rozumowania nie kieruje się jednak przeciw obciążeniu w Polsce, gdyż obciążenie u nas jest procentowo daleko niższe niż w tych krajach. Suma pozostałego dochodu, wzięta oderwanie od dochodu społecznego i charakteru ekonomicznego kraju, nie jest jeszcze bezwzględnie decydującym miernikiem i nie pozwala na wyciąganie daleko idących wniosków. Tu winien być wzięty na uwagę charakter gospodarczy kraju, poziom kulturalny ludności oraz przeciętne dla całej ludności koszty utrzymania. W kraju o charakterze wybitnie rolniczym, o niskim poziomie kultury rolnej, minimum egzystencji musi być niższe niż w krajach o większej zamożności. Obliczono np., iż gdyby zastosować we Włoszech minimum egzystencji, przyjęte w Wielkiej Brytanji, to cały włoski dochód społeczny zostałby skonsumowany.

To też z wyżej podanych liczb nie można wysnuć wniosków, by dochód społeczny w Polsce w porównaniu z innymi państwami był zanadto obciążony daninami państwowymi i samorządowymi, gdyż: 1) jak już zaznaczyłem, minimum egzystencji jest u nas mniejsze niż w bogatszych państwach, 2) wobec stosunkowo słabego uprzemysłowienia kraju i przewagi nieintensywnie eksploatowanych gospodarstw rolnych, ilość kapitałów, wprowadzonych do procesu produkcyjnego, musi być u nas mniejsza niż w kra-

jach o dużym rozwoju przemysłu, w których i rolnictwo używa większych kapitałów do produkcji, stosując w szerokim zakresie maszyny i nawozy sztuczne; 3) jak w dalszym ciągu wykażę, zarówno kapitalizacja, jak i produkcja i konsumpcja stale wzrastają, co jest najlepszym dowodem nienadmiernego obciążenia.

rozumuje i badać

Jeżeli odejmiemy od dochodu społecznego wszelkie płacone przez obywateli daniny oraz potrącimy kwotę, niezbędną społeczeństwu na konsumpcję, otrzymamy t. zw. wolny dochód społeczny. Tylko ten wolny dochód stanowi o rozwoju ekonomicznym kraju i stwarza podstawę do rozszerzenia ram wytwórczości gospodarczej i do procesu kapitalizacji. Obliczenie tego wolnego dochodu napotyka jednak na wprost nieprzezwyciężone trudności wobec konieczności określenia przeciętnych kosztów utrzymania w całym kraju, częstokroć różniących się bardzo w poszczególnych dzielnicach. Dla określenia trudności przy obliczeniu choćby w przybliżeniu przeciętnych kosztów utrzymania w całym państwie dość przytoczyć różnicę kosztów wyżywienia w Poznańskim i na Polesiu oraz różnicę potrzeb kulturalnych robotników na Górnym Śląsku i w województwach wschodnich.

To też obliczane dotychczas przeciętne koszty utrzymania, wyrażone bądź w liczbach bezwzględnych, bądź w procentach dochodu społecznego, z braku dokładnej statystyki spożycia, mogły być robione tylko z wielkim przybliżeniem; sprawdzenie takich danych jest prawie niemożliwe.

Wysokość wolnego dochodu społecznego wpływa na proces kapitalizacji. Zbytni nacisk śrubby podatkowej powoduje zmniejszenie wolnego dochodu; ale w tym wypadku, gdy państwo używa zebrane podatki w znacznej części na cele produkcyjne, wtedy ożywia się życie gospodarcze, neutralizując częściowo ujemne skutki zbyt wysokiego obciążenia.

Wzrost konsumpcji również zmniejsza w pewnej mierze wolny dochód; jednak zwiększenie konsumpcji

Colm
Badanie
Włozka

nie odgrywa zbyt dużej roli przy kształtowaniu się wolnego dochodu, gdyż równolegle ze wzrostem konsumpcji kroczy zwiększenie produkcji, co powiększa dochód społeczny.

Zbytne obciążenie ludności powoduje zmniejszenie się konsumpcji lub też zwalnia proces kapitalizacji, względnie ogranicza dopływ majątku narodowego do procesu produkcyjnego.

Gdyby u nas obciążenie społeczeństwa daninami było zbyt wielkie, a pozostały po opłaceniu podatków dochód był zbyt mały, to w konsekwencji: 1) albo zmniejszyłaby się produkcja przez ograniczenie dopływu kapitałów do produkcji, 2) albo zmniejszyłaby się konsumpcja, 3) lub też zmniejszyłaby się kapitalizacja.

Tymczasem, cóż obserwujemy w latach: 1927 i 1928? Co do zwiększenia produkcji powołam się na autorytet Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen oraz na bezstronny głos doradcy finansowego, P. Charles Dewey'a. W sprawozdaniu za IV kwartał 1928 r., które się ukazało w środku marca r. b., pisze P. Dewey na str. 42: „Działalność handlowa i przemysłowa była w 1928 r. utrzymana na poziomie wyższym niż w jakimkolwiek bądź poprzednim roku powojennym. Stały wzrost produkcji, który rozpoczął się w 1926 r. i nie ustawał w 1927 r., trwał nadal i w 1928 r. we wszystkich prawie działach, a w niektórych wypadkach osiągnął rekordowe cyfry”.

Obliczony przez Instytut Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen ogólny wskaźnik produkcji przemysłowej wykazuje w 1928 r. stałą tendencję wzrostu.

Konsumpcja również nietylko się nie zmniejsza, lecz w ostatnich latach widoczna jest tendencja jej wzrostu. Jest to objaw, niewątpliwie, dodatni, oznaczający—między innymi—iż część dochodu społecznego, przeznaczona na konsumpcję, nie zmalała, a raczej przeciwnie—wykazała tendencję rozwojową.

Poniżej podana tablica obrazuje dane, dotyczące przybliżonej konsumpcji niektórych artykułów (pozostałość na spożycie na głowę ludności — w kg):

Nazwa artykułu	1925	1926	1927
Produkty spożywcze:			
Pszenvica	45.0	42.2	44.1
Ryż	2.3	1.1	2.3
Cukier	8.0	9.5	10.2
Sól	14.2	14.7	15.7
Surowce, półfabrykaty i fabrykaty:			
Węgiel	669.2	715.3	881.1
Nafta	4.5	4.3	5.0
Surowiec żelaza	11.0	10.5	20.1
Wytwory walcowane gotowe	18.3	17.7	27.6
Bawełna	1.8	2.2	2.5
Tkaniny bawełniane	1.6	1.9	2.2
Papier i tektura	3.8	3.6	4.7
Cement	16.7	19.2	21.7
Nawozy sztuczne:			
Sole potasowe	959.3	876.1	1.347.8
Azotniak	293.3	490.0	590.7
Superfosfaty	729.4	614.4	1.034.7

Zasługuje na uwagę wzrost spożycia węgla w 1928 r., co było spowodowane pomyślną konjunkturą w dziale przemysłu żelazno-stalowego.

Jednym z artykułów, który należy uwzględnić przy charakterystyce spożycia, jest mięso. P. E. Szturm de Sztrem podaje, że konsumpcja mięsa, przypadająca na głowę ludności miejskiej, wykazuje następujący wzrost: 1923 r.—34.1 kg, 1924 r.—38.5 kg, 1925 r.—49.2 kg, 1926 r.—49.2 kg.

Proces kapitalizacji rozwija się również zadowalająco. Wzrost kapitalizacji wykazywał wprawdzie w Polsce w latach: 1926 i 1927 większy postęp niż w ciągu 1928 r. Stan ten jednak uzasadnia się okolicznościami, iż przy niskim początkowym stanie oszczędności, spowodowanym niedawnym smutnym doświadczeniem depresji waluty w II połowie 1925 r. i w I kwartale 1926 r., nawet stosunkowo niewielki przyrost oszczędności w liczbach bezwzględnych powodował znaczne



zwiększenie w stosunku procentowym. Jednym z powodów postępu kapitalizacji jest również okoliczność, że przeciętna wartość książki oszczędnościowej w Pocztowej Kasie Oszczędności wzrosła z *z* 223 w 1926 r. do *z* 376 w 1927 r. i *z* 403 w 1928 r. W porównaniu ze stanem na dz. 31 grudnia 1927 r. wzrost wkładów oszczędnościowych w P. K. O. z końcem 1928 r. stanowił 80 9%.

P. Ch. Dewey w swem sprawozdaniu za IV kwartał 1928 r. wspomina „iż oszczędności nie wzrastały tak szybko w II połowie 1928 r., jak w okresie pierwszych 6 miesięcy tegoż roku. Chociaż tempo tego wzrostu jest słabsze ilościowo, to jednak istnieje poprawa jakości dzięki wzrostowi wkładów oszczędnościowych w P. K. O., w komunalnych kasach oszczędności i spółdzielniach kredytowych, które z pewną nadwyżką pokryły zniżkę wkładów, ujawniającą się od czerwca 1928 r. w bankach państwowych i prywatnych”. Przyczyny zwolnienia tempa kapitalizacji w 1928 r. tkwią również w dążeniu do bezpośredniego inwestowania kapitałów.

Wkłady w instytucjach finansowych łącznie z rachunkami bieżącymi stanowiły (w miljn. *z*):

Institucje finansowe	31/XII 1925	31/XII 1926	31/XII 1927	31/XII 1928
Bank Gospodarstwa Krajowego ¹⁾	223·7	416·1	581·3	707·7
Państwowy Bank Rolny ²⁾	33·4	57·1	158·9	172·8

¹⁾ W wykazanej sumie wkładów B. G. K. lokaty skarbowe wynosiły — według drukowanych sprawozdań B. G. K.: na dz. 31/XII 1925 *z* 160.799.137, na dz. 31/XII 1926 *z* 230.379.042, na dz. 31/XII 1927 *z* 284.195.629, na dz. 31/XII 1928 *z* 356.223.547 (dane prowizoryczne).

²⁾ W wykazanej sumie wkładów P. B. R. lokaty skarbowe wynosiły — według drukowanych sprawozdań P. B. R.: na dz. 31/XII 1925 *z* 25.370.300, na dz. 31/XII 1926 *z* 23.103.444, na dz. 31/XII 1927 *z* 63.554.947, na dz. 31/XII 1928 *z* 50.000.000.

Pocztowa Kasa Oszczędności	70·1	132·2	201·0	315·9
Bank Polski ¹⁾	49·0	125·0	184·3	182·4
Banki prywatne	332·8	516·1	799·5	999·3
Kasy oszczędności i spółdzielnie kredytowe	48·5 ²⁾	75·7 ²⁾	385·0	625·0
Razem:	757·5	1.322·2	2 310·0	3.003·1

Przyjąwszy ten stan wkładów, łącznie z rachunkami bieżącymi, we wszystkich instytucjach finansowych w 1926 r. za 100, w 1927 r. otrzymamy 174·7, a w 1928 r. 227·1.

Jeżeli zaś weźmiemy wkłady w ścisłym tego słowa znaczeniu, a więc wkłady oszczędnościowe, terminowe i natychmiast płatne, to otrzymamy następujący obraz (w miljn. *z*):

Institucje finansowe ³⁾	31/XII 1925	31/XII 1926	31/XII 1927	31/XII 1928
Bank Gospodarstwa Krajowego	67·8	192·9	292·0	345·1
Państwowy Bank Rolny	1·1	9·4	32·8	48·4
Poczt. Kasa Oszczędności	65·0	128·8	200·9	315·8
Banki prywatne	158·7	301·0	492·3	700·5
Kasy oszczędności i spółdzielnie kredytowe	48·5	75·7	385·0	625·0
Razem:	341·1	707·8	1.403·0	2.034·8

Z tej tablicy możemy wnioskować o szczególnie dużym wzroście oszczędności w P. K. O., kasach oszczędności i spółdzielniach kredytowych.

Przyjąwszy stan wkładów w ścisłym słowa znaczeniu w 1926 r. za 100, to wskaźnik za 1927 r. wyniesie 198·3, a za 1928 r. — 287·5. Postęp kapitalizacji potwierdza u nas okoliczność, iż we wszystkich spół-

¹⁾ Rachunki żyrowe prywatne.

²⁾ Tylko komunalne kasy oszczędności.

³⁾ Dane wkładów kas oszczędności za lata: 1925 i 1926 obejmują tylko komunalne kasy oszczędności. Stan wkładów w kasach oszczędności i spółdzielniach kredytowych za lata: 1927 i 1928 nie jest ścisły, wobec nienadsyłania perjodycznych sprawozdań przez wszystkie instytucje.

kach akcyjnych w kraju kapitały zakładowe zostały zwiększone o zł 215.856 tys.

Wykazaliśmy już, iż obciążenie dochodu społecznego daninami wszelkiego rodzaju wynosi u nas 13·9%, podczas gdy w Niemczech 23·1%, we Francji 23·4%, we Włoszech 17·8%, w Wielkiej Brytanji 20·6% dochodu społecznego, i że zatem obciążenie dochodu społecznego u nas jest niższe niż w szeregu innych państw.

Charakteryzując dalej to obciążenie, stwierdziłem równocześnie wzrost produkcji, zadowalający postęp kapitalizacji i rozwój spożycia, co świadczy, że obciążenie podatkowe w latach 1926—1928 nie odziało ujemnie ani na wytwórczość, ani na proces kapitalizacji, ani na spożycie. Wobec tego można z całym spokojem wyciągnąć stąd wnioski, iż obciążenie podatkowe nie jest u nas wyższe ani silniej odczuwane niż w innych państwach.

Dochód społeczny, zwiększający się równoległe ze wzrostem produkcji rolnej i przemysłowej oraz ze zwiększeniem wydajności pracy, ulepszaniem techniki produkcji i wzmagającym się tętnem życia gospodarczego, w związku z potęgującą się ekspansją gospodarczą Rzeczypospolitej—może już w niedługim czasie znacznie złagodzić odczuwalność ciężarów opodatkowania.

304288



BIBLIOTEKA EKONOMICZNA

TYGODNIKA

PRZEMYSŁ I HANDEL

	zł
1) bez serji. — M. Łempiński. — Nasz pierwszy budżet państwowy, 1921 (wyczerpane)	2'—
2) " J. Zagłębny. — Warunki rozwoju cukrownictwa w Polsce, 1922 (wyczerpane)	0'20
3) " F. Prochaska. — Stosunek W. M. Gdańska do Polski pod względem celnym, 1923 (wyczerpane)	0'40
4) " Inż. St. Świętochowski. — Państwowe przedsiębiorstwa górniczo-hutnicze, 1924 (wyczerpane)	0'50
5) " Inż. St. Świętochowski. — Przedsiębiorstwa państwowe w Polsce, 1925 (wyczerpane)	0'40
6) " Inż. St. Świętochowski. — Polska administracja górnictwa, 1925 (wyczerpane)	0'30
7) " Dr. J. Podkomorski. — Zasadnicze zadania monopolu spirytusowego, 1925	0'20
8) " Dr. F. Młynarski. — Powrót Anglii do waluty złotej, 1925	1'—
9) " Inż. Cz. Klarner. — W sprawie programu gospodarczego Rządu, 1925 (wyczerpane)	0'30
10) " Inż. Cz. Klarner. — Rola Polski w obrocie międzynarodowym, 1925 (wyczerpane)	0'30
11) " Inż. Cz. Klarner. — Instytut Handlu Zagranicznego, 1925	0'30
12) Ad. Rudzki. — Wpływ wyniku rokowań handlowych z Niemcami na kierunek handlu zamorskiego Polski, 1925 (wyczerpane)	0'30
13) " Inż. St. Świętochowski. — Analiza dochodowości państwowych przedsiębiorstw górniczo-hutniczych, 1925	0'20
14) " Inż. K. Bukowski. — Kilka uwag o państwowym przemysle solnym w Polsce, 1926 (wyczerpane)	0'20
15) " Inż. W. Polkowski. — Sprawa mieszkaniowa w Polsce, 1926	0'20
16) " F. Rostkowski. — Sześć lat polskiej polityki handlowo-morskiej, 1926	0'50
17) " H. Głwiz. — Nowy bankier świata, 1926	0'50
18) " Inż. St. Świętochowski. — Jeszcze w sprawie państwowych przedsiębiorstw górniczo-hutniczych, 1926	0'30
19) Tom I. — J. Kulikowski. — Bankowość polska i problem jej sanacji, 1926	1'20
20) " II. — Dr. J. Podkomorski. — O właściwej formie monopolu spirytusowego w Polsce, 1926	0'70
21) " III. — Dr. F. Młynarski. — Międzynarodowe znaczenie spadku złotego, 1926	1'50
22) " IV. — St. Pszczółkowski. — Stabilizacja kursu złotego, 1926	1'20
23) " V. — Inż. Cz. Klarner. — Dorobek czterech miesięcy (dwie mowy programowe), 1926	1'—
24) " VI. — Dr. L. Barański. — Uwagi nad obiegiem pieniężnym w Polsce w latach 1924—1926, 1926	1'50
25) " VII. — Feltejan Prochaska. — Klauzula największego uprzywilejowania	1'50
26) " VIII. — A. Stebenelchen. — Rozwój czy upadek portu gdańskiego	1'20

304288

27)	Tom IX. — <i>J. Głęysztor.</i> — Tranzyt jako problem międzynarodowy	1'—
28)	„ X. — <i>Gustaw Taube jr.</i> — Komercjalizacja Warszawy . . .	1'50
29)	„ XI. — <i>Wincenty Jastrzębski.</i> — Zadania i metody pracy Komisji Ankietowej	1'—
30)	„ XII. — <i>Stanisław Pszczołkowski.</i> — Kredyty zagraniczne i ich rola w polskiej polityce kredytowej	2'50
31)	„ XIII. — <i>Zygmunt R. Gawroński.</i> — Zwalczanie trustów w Sta- nach Zjednoczonych	2'—
32)	„ XIV. — <i>S. Fr. Królikowski.</i> — W sprawie metody obliczania stawek celnych	1'50
33)	„ XV. — <i>Stefan Starzyński.</i> — Położenie klasy robotniczej po przełomie majowym	1'20
34)	„ XVI. — <i>Józef Kulkowski.</i> — Rozbudowa miast i jej finanso- wanie	2'—
35)	„ XVII. — <i>Stanisław Szwalbe.</i> — Polityka Państwa w zakresie obrotu żytem	2'—
36)	„ XVIII. — <i>Stefan Starzyński.</i> — Stan finansowy Polski w 1927 r.	2'—
37)	„ XIX. — <i>Józef Koźuchowski.</i> — Kapitał zagraniczny w prze- myśle polskim	2'—
38)	„ XX. — <i>Henryk Rozenberg.</i> — Polityka Państwa w dziedzinie zaopatrzenia ludności w chleb	1'50
39)	„ XXI. — <i>Zygmunt Karpiński.</i> — Waluta złota i pożyczana . .	1'50
40)	„ XXII. — <i>Jerzy Lubowicki.</i> — Zasady reformy podatkowej . .	3'—
41)	„ XXIII. — <i>Marjan Turski.</i> — Problem aktywizacji bilansu handlowego	3'—
42)	„ XXIV. — <i>Stefan Konopski.</i> — Ochrona celna w poszczególnych państwach w świetle badań międzynarodowych	1'00
43)	„ XXV. — <i>Henryk Romanowski.</i> — Obrót bezgotówkowy . . .	1'00
44)	„ XXVI. — <i>Karol Bajer.</i> — Zarys uprzemysłowienia Woj. Łódz- kiego ze specjalnem uwzględnieniem przemysłu włókienniczego	1'50
45)	„ XXVII. — <i>Dr. Stanisław Wachowiak.</i> — Targi i wystawy w Polsce	1'00
46)	„ XXVIII. — <i>Jan Miklaszewski.</i> — Ogólny rzut oka na rozwój produkcji leśnej i obrotu drzewnego Polski współczesnej	2'50
47)	„ XXIX. — <i>Inż. Czesław Klarner.</i> — Zagadnienie mieszkaniowe w niepodległej Polsce	2'00
48)	„ XXX. — <i>Inż. Jędrzej Moraczewski.</i> — Roboty publiczne . .	0'80
49)	„ XXXI. — <i>Władysław Głęysztor.</i> — Przedsiębiorstwa pań- stwowe	1'00
50)	„ XXXII. — <i>Józef Koźuchowski.</i> — Wojna w życiu gospodarczem Polski	1'00
51)	„ XXXIII. — <i>Dr. Marcin Szarski.</i> — Bankowość polska . . .	1'50
52)	„ XXXIV. — <i>Inż. Dr. Stanisław Olszewski.</i> — Fosforyty polskie i ich znaczenie gospodarcze	1'00
53)	„ XXXV. — <i>Prof. Dr. Witold Stantewicz.</i> — Uwagi o reformie stosunków rolnych w Polsce	1'50
54)	„ XXXVI. — <i>Janusz Butler.</i> — Konkurencja portów bałtyckich w świetle współzawodnictwa kolei polskich i niemieckich . . .	1'50
55)	„ XXXVII. — <i>Adolf Peretz.</i> — Od kartelu do koncernu	3'—